

Протокол № 2/2025
позачергового засідання Координаційної ради з питань утвердження
української національної та громадянської ідентичності
при Чернігівській обласній державній адміністрації

04.04.2025

м. Чернігів

Формат засідання: онлайн-конференція на платформі Zoom.

Присутні: члени Координаційної ради з питань утвердження української національної та громадянської ідентичності при Чернігівській облдержадміністрації, представники районних державних адміністрацій, виконавчих комітетів міських, селищних, сільських рад (список додається).

Тема засідання: Збереження поховань жертв Голодомору 1932-1933 років у територіальних громадах Чернігівської області.

Порядок денний:

1. Проблемні питання увічнення пам'яті про жертв Голодомору-геноциду 1932-1933 років.

Доповідач: **Бутко Сергій Володимирович** — регіональний представник Українського інституту національної пам'яті/ головний спеціаліст Другого міжрегіонального територіального відділу Управління забезпечення реалізації політики національної пам'яті в регіонах та підвідомчих установ

Співдоповідачі:

Богуш Олександр Олександрович — заступник начальника відділу охорони культурної спадщини Департаменту культури і туризму, національностей та релігій Чернігівської облдержадміністрації

Шемець Андрій Миколайович — директор Департаменту сім'ї, молоді та спорту Чернігівської облдержадміністрації

ВИСТУПИВ: **ВАЩЕНКО Іван Олександрович**, заступник голови Чернігівської обласної державної адміністрації, голова Координаційної ради з питань утвердження української національної та громадянської ідентичності при Чернігівській облдержадміністрації, який повідомив, що сталася прикра ситуація, коли ЗМІ, не перевіривши інформацію, вийшли з гучними заголовками щодо руйнування місць поховання жертв голодоморів на території Прилуцького району. Виїхавши на місце, дослідивши питання, поговоривши з місцевою владою і жителями громади, було зроблено висновок, що насправді ситуація зовсім не така, як її подали. Так, поховання є, але воно знаходиться на іншій території. На місці, навколо якого здійнявся скандал, відповідно до фактів, відомих на сьогоднішній день, не було поховань. Але наразі з цим питанням ще розбираються правоохоронні органи.

Тому ми вирішили підняти це питання на обласному рівні, на засіданні Координаційної ради з питань утвердження української національної та громадянської ідентичності при Чернігівській облдержадміністрації, щоб не виникало подібних ситуацій, щоб кожна громада розібралася з місцями поховань жертв голодоморів на відповідних територіях Чернігівської області.

1. Проблемні питання увічнення пам'яті про жертв Голодомору-геноциду 1932-1933 років

СЛУХАЛИ: БУТКА Сергія Володимировича, регіонального представника Українського інституту національної пам'яті, який зазначив, що дана ситуація є сигналом про те, що всі відомі місця поховань жертв голодомору, насамперед масові, потрібно зафіксувати і зберегти.

«Голодомор 1932-1933 років в Україні є геноцидом Українського народу», відповідно до статті 1 Закону України «Про Голодомор 1932-1933 років в Україні». У преамбулі цього Закону серед іншого вказано, що трагедія Голодомору 1932-1933 років в Україні офіційно заперечувалася владою СРСР протягом багатьох десятиріч.

У Заяві Верховної Ради України «Про вчинення Російською Федерацією геноциду в Україні» чітко вказано: «Верховна Рада України цією Заявою: 1. Визнає дії, вчинені Збройними силами Російської Федерації та її політичним і військовим керівництвом під час останньої фази збройної агресії Російської Федерації проти України, яка розпочалася 24 лютого 2022 року, геноцидом Українського народу».

Московські імперіалісти і зараз заперечують як факт Голодомору-геноциду 1932-1933 років, так і сучасні геноцидні дії.

Знання історії злочинів російської імперської політики минулого, такі як Голодомор-геноцид, дає нам можливість правильно оцінювати політику рф, їхні заяви, запевнення та обіцянки. Знання про ворога зміцнює українську стійкість і стимулює нас вести боротьбу до української перемоги. Це єдиний шлях для виживання та нашого майбутнього.

У преамбулі Закону України «Про Голодомор 1932-1933 років в Україні» наголошено, що вшанування жертв Голодомору — моральний обов'язок перед минулими та наступними поколіннями українців, необхідність відновлення історичної справедливості, утвердження в суспільстві нетерпимості до будь-яких проявів насильства.

Поховання жертв Голодомору-геноциду 1932-1933 років на території громад Чернігівської області — наочне свідчення злочину російської окупаційної влади часів СРСР проти українців.

Фіксація таких поховань, їх упорядкування, встановлення там, де немає, відповідних меморіальних знаків-надгробків, створення меморіалів пам'яті на території громад, збереження таких місць пам'яті — в першу чергу обов'язок органів місцевого самоврядування.

У статті 3 Закону України «Про Голодомор 1932-1933 років в Україні» вказано: «Органи державної влади та органи місцевого самоврядування відповідно до своїх повноважень зобов'язані: [...] вживати заходів щодо

увічнення пам'яті жертв та постраждалих від Голодомору 1932-1933 років в Україні, в тому числі спорудження у населених пунктах меморіалів пам'яті та встановлення пам'ятних знаків жертвам Голодомору.

Цю важливу роботу органи місцевого самоврядування проводять за допомогою інших профільних органів влади, установ і закладів.

Якщо в громаді офіційно не визначали наявність місця поховань, то орган місцевого самоврядування силами місцевого музею, закладів освіти, краєзнавців, істориків визначає їх можливе місцезнаходження шляхом збирання письмових свідчень місцевих жителів (архівні документи за наявністю).

На допомогу у цій справі варто використати Мартиролог та інші матеріали видання «Національна книга пам'яті жертв Голодомору 1932-1933 років в Україні. Чернігівська область».

Після аналізу зібраних матеріалів орган місцевого самоврядування своїм рішенням фіксує поховання і проводить наступну роботу з упорядкування, встановлення меморіальних знаків-надгробків, створення меморіалів пам'яті.

Консультативну допомогу може надати Департамент культури і туризму, національностей та релігій Чернігівської обласної державної адміністрації

Одночасно у місцевому музеї інформація про поховання, матеріали про нього зберігається, вносяться відповідні зміни в музейну експозицію.

Якщо немає повної впевненості щодо достовірності такої локації, то рекомендуємо отримати консультацію в Чернігівському обласному історичному музеї імені В.В. Тарновського (він виконує також функцію обласного науково-методичного музейного центру) або Національному музеї Голодомору-геноциду (Київ).

Важливо, щоб районні історичні і краєзнавчі музеї мали якнайповніші матеріали та інформацію про Голодомор-геноцид для освітньої та виховної роботи, реалізації політики пам'яті в районах.

Щороку під час підготовки до вшанування пам'яті жертв Голодомору 1932–1933 років і масових штучних голодів 1921–1923 і 1946–1947 років у четверту суботу листопада важливо планувати меморіальні заходи біля місць поховань жертв Голодомору-геноциду, насамперед згадувати про своїх земляків, яких вбили голодом російські імперіалісти. Таку рекомендацію було дано 11 грудня 2024 року на засіданні Координаційної ради з питань утвердження української національної та громадянської ідентичності при Чернігівській обласній державній адміністрації.

СЛУХАЛИ: БОГУША Олександра Олександровича, заступника начальника відділу охорони культурної спадщини Департаменту культури і туризму, національностей та релігій Чернігівської облдержадміністрації, який повідомив, що Департамент в першу чергу виконує функції по охороні об'єктів культурної спадщини, які мають пам'яткоохоронний статус. На даний момент місця поховання жертв Голодомору на території Чернігівської області не мають такого статусу. Тож враховуючи це, можливо варто, щоб територіальні громади області розглянули питання занесення таких місць до щойно виявлених об'єктів культурної спадщини. Для цього потрібний відповідний пакет документів. Ми

можемо надати громадам необхідну інформацію, щоб на місцях вже починалася робота.

Бутко Сергій Володимирович, регіональний представник Українського інституту національної пам'яті, ДОДАВ, що питання фіксації і обліку місць поховань жертв голодомору піднімалося і раніше, але діяльність російської п'ятої колони щодо невизнання голодомору заважала це робити, тож діяльність в цьому напрямку фактично тільки починається.

Шкурко Микола Пантелійович, директор БФ «Ніжен», ЗВЕРНУВСЯ із запитанням щодо недіючого старообрядницького кладовища на території міста Ніжин. Там збереглися надгробки, видно поховання, але воно неупорядковане. Раніше були звернення до Ніжинської міської ради щодо упорядкування, але відповіді не отримали.

Ващенко Іван Олександрович, голова Координаційної ради, ВІДПОВІВ, що з даного питання буде звернення до Ніжинської міської ради.

СЛУХАЛИ: ШЕМЦЯ Андрія Миколайовича, директора Департаменту сім'ї, молоді та спорту Чернігівської облдержадміністрації, який зазначив, що проблемна ситуація на Прилуччині виникла у зв'язку з тим, що певні ЗМІ поширили інформацію, де не було вказано на факти, не зібрано свідчення місцевих жителів і, відповідно, дані були недостовірні. Тож важливо розвивати інформаційну гігієну.

Всі структури працюють спільно для досягнення поставлених цілей, відповідні завдання будуть прописані в протоколі, разом з ним будуть розіслані в електронному вигляді «Національна книга пам'яті жертв Голодомору 1932-1933 років в Україні. Чернігівська область» та мартиролог з наявними поіменними списками померлих в часи Голодомору 1932-1933 років у розрізі по населеним пунктам на основі наявних відомостей.

ВИСТУПИВ: ВАЩЕНКО Іван Олександрович, голова Координаційної ради, який зробив заключні висновки. На виконання вимог статті 3 Закону України «Про Голодомор 1932-1933 років в Україні», за результатами нашого обговорення і попередніх напрацювань, сформовані певні рекомендації:

1. Зібрати інформацію про поховання жертв голодоморів в громадах області, зафіксувати їх розташування відповідними рішеннями органів місцевого самоврядування для збереження.

2. Упорядкувати місця поховань жертв голодоморів в громадах області.

3. На місцях масових поховань жертв голодоморів в громадах області створити меморіали пам'яті.

4. На засіданнях Координаційної ради з питань утвердження української національної та громадянської ідентичності при районних державних адміністраціях розглянути питання про збереження поховань жертв голодоморів на території району.

5. Розглянути стан реалізації рекомендацій щодо питання «Збереження поховань жертв голодомору на території Чернігівської області» в четвертому кварталі 2025 р. на засіданні Координаційної ради з питань утвердження української національної та громадянської ідентичності при Чернігівській облдержадміністрації.

За результатами розгляду та обговорення питання порядку денного позачергового засідання Координаційна рада вирішила:

1. Інформацію взяти до відома.

2. Рекомендувати виконавчим комітетам міських, селищних, сільських рад:

- зібрати інформацію про поховання жертв голодоморів в громадах області, зафіксувати їх розташування відповідними рішеннями органів місцевого самоврядування

II квартал 2025 року

- упорядкувати місця поховань жертв голодоморів в громадах області, на місцях масових поховань створити меморіали пам'яті.

III-IV квартал 2025 року

3. Районним державним адміністраціям взяти під контроль роботу зі збереження поховань жертв голодоморів в районах області, розглянути це питання на засіданнях координаційних рад з питань утвердження української національної та громадянської ідентичності при районних державних адміністраціях.

II-III квартал 2025 року

4. Рекомендувати Ніжинській міській раді розглянути питання щодо упорядкування старообрядницького кладовища в м. Ніжин та про результати поінформувати Чернігівську облдержадміністрацію.

до 1 жовтня 2025 року

5. Членам Координаційної ради з питань утвердження української національної та громадянської ідентичності при Чернігівській облдержадміністрації розглянути питання: «Стан реалізації рекомендацій щодо збереження поховань жертв голодоморів на території Чернігівської області»

IV квартал 2025 року

Голова Координаційної ради

I. Ващенко

Секретар Координаційної ради

T.Таланцева